

XALQARO NORDIK UNIVERSITETI

**«O‘ZBEKISTON — 2030” STRATEGIYASINI
AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI VA
ISTIQBOLLARI YOSHLAR NIGOHIDA»
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYA**

Toshkent – 2024

<i>Normurodova S.B., Shodmonov R.G'. Til va marketing .....</i>	166
<i>Odilova D.O., Shodmonov R.G'. East asia counturies languages and cultures .</i>	171
<i>Nabiyeva N.A., Shodmonov R.G'. Til o'qitish usullari; o'rganilayotgan tillarni o'qitish uchun qo'llaniladigan usullar, til o'rganishning foydali tomonlari.....</i>	176
<i>Narzullayeva A.Sh., Shodmonov R.G'. Onlayn til o'rganish platformalari .....</i>	180
<i>Junaydullaxonova M.A., Shodmonov R.G'. Kitobxonlik va uning mohiyatini anglash .....</i>	184
<i>Yaxshiboyeva M.B., Shodmonov R.G'. Dunyo tillarining soni va turkiy til .....</i>	189

II SHUBA

<i>Абдалов А.Б. Роль развития рынка ценных бумаг в дальнейшем повышении инвестиционной привлекательности страны .....</i>	193
<i>Saidova I.X. Investitsion muhit va uni belgilovchi omillar (kambag'allik darajasi va o'zbekiston sharoitida unga ta'sir qiluvchi omillar.) .....</i>	199
<i>Sunnatullayeva M.G'. Aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha islohotlar - xalq kelajagi uchun poydevor masalalari.....</i>	205
<i>Kenjayev N. Temuriyzoda shohruh mirzo hukumronligi davrida temuriylar saltanatida aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha tabobat maktablarining faoliyati.....</i>	208
<i>Атаджанова А.У. Определить концентрированной системы в составе чёрный смородины выращиваемой в хорезмской области.....</i>	211
<i>Mohinur Sh.Sh., Shodmonov R.G'. Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'limning o'rni.....</i>	213
<i>Sobirjonova D., Shodmonov R.G'. Koxlear implant bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.....</i>	218
<i>Sayfullayeva F., Shodmonov R.G'. Bolalardagi senzitiv davr va nutq rivojlanishi .....</i>	222
<i>Xamidullayeva M.J., Shodmonov R.G'. Maxsus pedagogika va uning bo'limlari .....</i>	226
<i>Alieva F., Shodmonov R.G'. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar .....</i>	230
<i>Qurbonova K.A., Shodmonov R.G'. Bolalarda musiqani rivojlantirish.....</i>	234
<i>Komilova R.D., Shodmonov R.G'. Harakat tayanch a'zolarida buzilish bo'lgan bolalar .....</i>	237
<i>Turlibekova O., Shodmonov R.G'. Aqli zaif tushunchasi .....</i>	242
<i>Abdugafurova A., Shodmonov R.G'. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar....</i>	247
<i>Zayniddinova M.Sh., Shodmonov R.G'. Daun sindromli bolalar .....</i>	251

KO'RISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR

Alieva Feride¹

¹Xalqaro Nordik universiteti
Maxsus pedagogika(logopediya)
1-kurs 1–MP-23 guruh talabasi

Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li²

²Xalqaro Nordik universiteti doktoranti
r.shodmonov@nordicuniversity.org

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion mashg'ulotlar va ularning mazmuni haqida so'z yuritilgan. Ta'lim muassasalarining ko'rishida nuqsoni bo'lgan bitiruvchi yoshlarni hayotga yo'naltirishdagi ustuvor vazifalarini amalga oshirishda jismoniy imkoniyati cheklangan yoshlarni mustaqil hayotga moslashuvida sog'lom yoshlar bilan integrasion birlashuvida, kasb hunar egallashlarida qo'llab quvvatlashdan iborat. Eng muhimi o'qituvchilarning kasbiy mahoratini shakllanishida ta'lim oluvchi va pedagog o'rtasidagi o'zaro samimiy muloqotni yaxshilash har bir bitiruvchi nogironligi bo'lgan yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishlariga amaliy jihatdan ko'maklashishdan iborat.

Kalit so'zlar:Korreksiya, ritmika, davolovchi jismoniy tarbiya, logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga tayyorlash, mayda qo'l motorikasini rivojlantirish, mo'ljal olish va harakatlanish, predmet tasavvurini shakllantirish, ko'ruv idrokini rivojlantirish.

Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning ta'lim, tarbiya, kasbga yo'naltirish,mehnatga tayyorgarlik va mustaqil hayot jarayonini takomillashtirishda ularning rivojlanishidagi og'ishlarni tuzatishga qaratilgan maxsus korreksion mashg'ulotlar muhim rol o'ynaydi. **Korreksiya** –bu lotincha so'zdan olingan bo'lib, "tuzatish, yumshatish, bilinmaydigan holga keltirish" degan ma'nolarni anglatib, peDagogik uslub va tadbirlardan iborat maxsus tizimyordaMida anomal bolalarning psixik va jismoniy rivoJlanish kamchiliklarini tuzatish (qisman yoki to'liq) sifatida tushunilishi ta'kidlab o'tilaDi. Korreksion mashg'ulotlari o'quv reja va dasturlariga muvofiq individual va kichik guruhlarda olib boriladi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan 7 ta korreksion mashg'ulotlar olib boriladi. Bular: davolovchi jismoniy tarbiya, ritmika, logopediya, ijtimoiy-maishiy hayotga yo'naltirish, mo'ljal olish va harakatlanish, mayda qo'l motorikasini rivojlantirish, predmet tasavvurini shakllantirish.

1.Davolovchi jismoniy tarbiya-tanani patologik holatdan olib tashlashga, nuqsonlarni tiklash, tuzatish va qoplash orqali uning funktsional imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan. Ko'zi ojizlar va zaif ko'ruvchilarning psixofiziologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari tufayli davolovchi jismoniy tarbiya (shu jumladan jismoniy mashqlar terapiyasi) o'ziga xos xususiyatlarga ega -bu jismoniy rivojlanish, vosita qobiliyatlari va motor qobiliyatlaridagi turli nuqsonlarni tuzatishga qaratilgan.Davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida, korreksion ish

bilan jismoniy mashqlar bir qatorda, ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun juda muhim bo'lgan tabiiy harakat qilish qobiliyatini (yurish, yugurish, mo'ljal olish va harakatlanish) mustahkamlaydigan mashqlar qo'llaniladi.

2. Ritmika -harakatning musiqa bilan bog'liqligi asosida qurilgan jismoniy mashqlar tizimi; bu anomal bolalarning jismoniy tarbiyasining ajralmas qismidir. Ritmika deganda harakatlarning qismlari yoki fazalarining (shuningdek, harakatlarning o'zi) muntazam ravishda o'zgarishi tushuniladi, ular bajarilish davomiyligi va bajarilgan harakatlarning tabiati bilan qat'iy belgilanadi. Ritm tuyg'usini rivojlantirish vosita faoliyatining ko'plab turlarini o'zlashtirish uchun zarur shartdir. Ritm tuyg'usiga ega bo'lgan kishi harakatlarni muvofiqlashtirishning muhim tarkibiy qismi bo'lgan harakatlarning ritmik xususiyatlarini yaxshiroq tushunadi va o'zlashtiradi. Ritmika mashg'ulotlari bolalar musiqa, raqs, qo'shiqlar bilan tanishadilar va turli xil harakatlarni o'zlashtiradilar. Ritmika mashg'ulotlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: qo'llar va tananing turli harakatlari bilan ritmik yurish, nutqlar, she'rlar va boshqalarni talaffuz qilish; yugurish (har xil tezlikda); umumiy rivojlanish mashqlari (obyektlar bilan va ularsiz), o'qituvchi hisobidan amalga oshiriladi; raqslar, musiqiy ritmik va ochiq o'yinlar.

3. Nutq nuqsonlarini bartaraf etish (logopediya) -tizimli logopedik yordamni tashkil etish orqali ko'zi ojiz bolalarni umumta'lim fanlarni egallashlariga moslashtirish, nutq kamchiliklarini korreksiyalash va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishdir. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruchi bolalarda nutqning buzilishi sog'lom bolalarga qaraganda ancha keng tarqalgan, alomatlar va tuzilish jihatidan farq qiladi. Nutq nuqsonlariga ko'ruv nuqson bilan birgalikda bu bolalarning savodxonlikka tayyor emasligining sababi bo'lib, kelajakda umumta'lim fanlari bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichlariga ta'sir qilishi mumkin.

4. Ijtimoiy maishiy hayotga tayyorlash -ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning yoshi va o'ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda olib boriladigan maxsus korreksion mashg'ulotlaridan biri. Mashg'ulotning mazmuni quyidagi mavzularni o'z ichiga oladi: "shaxsiy gigiena", "kiyim va poyabzal", "ovqatlanish", "oila", "xulq-atvor madaniyati", "turar joy", "transport", "savdo", "tibbiy yordam". Ijtimoiy maishiy hayotga yo'naltirish ko'nikmalarini o'zlashtirish ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning yashash sharoitlariga ijtimoiy-psixologik moslashishini osonlashtiradi. "Shaxsiy gigiena" mavzusidagi mashg'ulotlar bolalarga gigiena, ko'rish, terituyish, terini parvarish qilish, sog'lig'ini saqlash va mustahkamlash ko'nikmalarini egallashga imkon beradi. "Ovqatlanish" mavzusidagi darslar bolalarni asosiy oziq-ovqat mahsulotlari, ovqat tayyorlash va saqlash usullari, dasturxon bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi. O'z-o'ziga xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini kengaytirishga "kiyim va poyabzal", "turar joy" mavzusidagi mashg'ulotlar yordam beradi. Ular kiyim-kechak, poyabzal va uy-joylarni parvarish qilishni o'z ichiga oladi. Oila, guruh, sinf, jamoat joylarida shaxsiy munosabatlarni o'rnatish usullari va vositalari "oila" va "xulq-atvor madaniyati" mavzularida ochib beriladi. Bu mavzularda bolalarstolda, muzeyda, kutubxonada, kinoteatrda, klubda o'zini tutish qoidalarini o'rganadilar. Bolalarda aloqa vositalari, transport vositalari, do'konlar va tibbiy yordamdan

foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish muhim rol o'ynaydi. Ushbu ko'nikmalar "transport", "savdo", "aloqa vositalari", "tibbiy yordam" mavzularini o'tishda shakllanadi. Ijtimoiy maishiy hayotga yo'naltirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun turli xil uslubiy usullar qo'llaniladi: tushuntirish, namoyish qilish, rol o'yinlar, ekskursiyalar.

5. Teri tuyish va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish -atrof-olamdagi, narsalarni teri tuyish orqali idrok qilishni shakllantirish, shuningdek saqlangan analizatorlar yordamida amaliy harakatlar bajarish yo'llarini o'rgatishdir. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarda barmoq va qo'llarning teri tuyish sezgirligi va harakatchanlik ko'nikmalari past darajada rivojlangan bo'ladi. Qo'llarning mushaklari bo'shashgan yoki juda qattiq. Bularning barchasi qo'llarning sezgirligining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va amaliy faoliyatning shakllanishiga salbiy ta'sir qiladi.

6. Mo'ljal olish va harakatlanishkorreksion mashg'uloti -atrofdagi narsalar va narsalar orasidagi joylashishini, tanlangan harakat yo'nalishini aniqlash, mavjud fobiyalarni bartaraf etishdir. Mo'ljal olish va harakatlanish ko'rishida nuqsoni bo'lgan insonning muhim hayotiy ehtiyojidir. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchilarda mo'ljal olish va harakatlanish qobiliyatini o'rganish va takomillashtirish hayot davomida amalga oshiriladi. O'rganish qanchalik tez boshlansa, ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchilar bilimlarni o'zlashtirishda va mo'ljal olish va harakatlanish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishda shunchalik katta muvaffaqiyatlarga erishadilar.

7. Predmet tasavvurini shakllantirish -sezgi-idrok, mnemonik va fikrlash jarayonlarini faollashtirishga qaratilgan psixofiziologik va psixologik-pedagogik usullardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Psixofiziologik usullar ko'rishning funksional faolligini rag'batlantirish va oshirish, ko'ruv funksiyalarni rivojlantirish uchun ishlatiladi. Psixofiziologik usullar obyektlar va tasvirlarning asosiy xususiyatlarini -shakli, o'lchami, rangi har xil moslashish va fazoviy lokalizatsiya sharoitida idrok etish buzilishlarini tuzatishga qaratilgan. Ushbu usullar shakli, rangi, o'lchami, yorqinligi, kontrastini o'zgartirishga va stimulyatsiya sharoitlarini o'zgartirishga imkon beradigan maxsus psixofiziologik stimulyatorlar yordamida amalga oshiriladi -moslashish, fiksatsiya, chastota, vaqt. Ko'ruv idrokni rivojlantirish uchun turli xil tasvirlar qo'llaniladi: qora va oq, rangli, konturli, siluetli, chiziqli. Vazifalarni bajarish jarayonida bolalar rasmlarni tahlil qiladilar, aniqlaydilar, tavsiflaydilar, taqqoslaydilar, ulardagi o'xshash va ajralib turadigan xususiyatlarni ajratadilar.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion mashg'ulotlarni tashkil etishda avval, bolaning psixologik-tibbiy-pedagogik komissiya xulosasi o'rganib chiqiladi. Bolaning yosh doirasi va o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinib, maxsus korreksion mashg'ulotlarga jalb etiladi va bola bu mashg'ulotlarda muntazam ravishda ishtirok etadi. Bolaning imkoniyatlaridan kelib chiqib, yo'naltirilgan korreksion mashg'uloti boladagi mavjud muammolarni bartaraf etishga va kelajakda bu nuqson bartaraf etilishiga erishiladi. Korreksion mashg'ulotlar ta'lim va tarbiya bilan birgalikda olib boriladi, bu ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratadi va dasturiy materialni samarali o'zlashtirish imkoniyatini beradi, o'quv jarayonida kognitiv

faoliyatning turli jihatlarini, harakat sohasi va shaxsiyat xususiyatlarining rivojlanishidagi kechikishlarni bartaraf etishga yordam beradi.

Maktabda o'quvchilarni ko'p bosqichli psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi yaratilgan. Bu bolalarning sifatli ta'lim olishi, o'zini o'zi maksimal darajada anglashi va muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashishga tayyorlanishi uchun ijtimoiy-psixologik va pedagogik sharoitlarni yaratishga qaratilgan mutaxassislarining yaxlit, uyushgan va tizimli faoliyatidir². Ko'rishida nuqsoni bo'lgan va zaif ko'ruvchi bolalar uchun maxsus umumta'lim maktabinternatlari o'quvchilarning ta'lim va tarbiyasini amalga oshiradi. Ko'rishida nuqsoni bo'lganlar uchun tashkil qilingan maktablar maxsus ta'lim tizimining asosiy qismi hisoblanadi va bu tizim bolalarni o'qitish va tarbiyalashning alohida ta'lim zaruriyatidan kelib chiqadi va shu tamoyillar asosida ishlaydi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bitiruvchi yoshlarni hayotda ijtimoiy moslashuvini amalga oshirishda internat-maktablarining roli nihoyatda yuqori o'ringallaydi. Buning uchun davlat va nodavlat tashkilotlar hamkorligini yo'lga qo'yish, istiqbol rejalarini birgalikda echish, har bir bitiruvchi o'quvchi uchun qulay ish-sharoitlarini yaratish masalasi har doim muammo bo'lib qolmoqda. Shunday ekan, yuqoridagi muammolarni tizimli aniq bir dastur asosida bartaraf etish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz.

Xulosa va takliflar. So'zimizni yakunlar ekanmiz, hozirgi kundagi kechayotgan islohotlarda har birimizdan fuqarolik mas'uliyatini oshirish vaqti keldi desak, xato bo'lmaydi. Oldimizda turgan eng muhim vazifalarni ketma-ketlikda bosqichmabosqich amalga oshirsak, shak-shubhasiz, oldimizda turgan echilishi lozim bo'lgan muammolarni bartaraf etamiz. Buning uchun har bir pedagogdan tinimsiz mehnat, o'z ustida ishlash, har bir o'quvchi uchun qayg'urish fazilatlarini yuksaltirmog'imiz lozimdir. Har bir ta'lim muassasasini istiqbolli reja asosida boshqarsak, aniq maqsadlarni qo'ya olsak, shakshubhasiz, pirovard maqsadimizga erishamiz. Yana bir jihati, - ta'lim muassasalarining direktor va ularning o'rinbosarlari ham o'quv tarbiyaviy hamda metodik ishlarni tizimli amalga oshirsa, maktablar faoliyati yanada yaxshilanishi mumkin. Buning uchun muassasa rahbari o'zining shaxsiy javobgarligini hamda ish uslubini doimiy ravishda takomillashtirib bormog'i, eng muhimi, jamiyatda kechayotgan o'zgarishlardan xabardor bo'lmog'i kerak deb o'ylaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.F.U.Qodirova va Z.X.Xusnuddinova. "Tiflopedagogika". Chirchiq-2023.
- 2.2020-yil 23-sentabrdagi 637-sonli "ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (<https://Lex.uz/doss/-5013007>), O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 12-oktabrdagi 638-sonli "alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori (<https://Lex.uz/doss/-5679836>).
- 3.Kruchinin V.A. Obuchenie slepix orintirovke v prostranstve. -M., 1992.